

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

**Rule of Law Institutional
Strengthening Program (ROLISP)**

EFICIENȚA MECANISMELOR LEGALE DE PROTECȚIE PENTRU ASIGURAREA DREPTURILOR PERSOANELOR TRAFICATE, ÎN PARTICULAR COPII

Analiza practicilor curente

Desfășurată de:

Natalia Bayram, Tatiana Buianina
Centrul internațional pentru Protecția
și Promovarea Drepturilor Femeii
„La Strada”

CHIȘINĂU, 2013

Acest Report a fost elaborat de centrul internațional pentru Protecția și promovarea Drepturilor Femeii „La Strada” și a fost posibil grație suportului generos al poporului american prin Agenția SUA de Dezvoltarea internațională (USAID) în cadrul Programului de Consolidare a Instituțiilor Statului de Drept (ROLISP). Toate responsabilitățile pentru conținutul acestui Raport revin Centrului internațional „La Strada” și nu reflectă neapărat viziunea ROLISP, USAID sau a Guvernului Statelor unite ale Americii.

Cuprins

Introducere	1
I.1. Practica judiciară cu privire la traficul de copii și infracțiunile sexuale	2
1.1.2. Dispoziții generale cu privire la traficul de copii	2
1.1.2. Instrumente internaționale și europene de ocrotire a drepturilor victimelor	3
1.1.3. Drepturi fundamentale deduse din cadrul normativ internațional și din legislația națională.	4
I.2. Memoria martorilor.....	10
I.2.1. Codarea informației	10
I.2.2. Păstrarea informației în memoria de lungă durată.	10
I.2.3. Reactualizarea	11
II. Metodologia cercetării.....	13
II.1. Scopul și sarcinile cercetării	13
II.2. Metoda cercetării	13
II.3. Procedura	13
II.4. Restricții	14
Rezultate și discuții	15
Concluzii:	24
Recomandări:	26

Introducere

Această cercetare a fost efectuată de către specialiștii Centrului Internațional „La Strada” și este parte a grantului oferit de către USAID în cadrul programului Rule Of Law Institutional Strengthening Program, implementat de către Checchi and Company Consulting, Inc.

Scopul cercetării a fost de a identifica bunele practici în abordarea copiilor victime, în cadrul procesului de judecată, dar și de a constata carențele din sistem care duc la încălcarea drepturilor copiilor victime/martori. Pentru atingerea scopului propus au fost studiate cauze penale cu privire la infracțiunile de trafic de copii. Pentru o analiză comparativă mai bună, la capitolul respectarea drepturilor copiilor victime în procesul de judecată, au fost analizate și cauzele penale cu privire la infracțiunile sexuale față de copii.

Ca rezultat al analizei practicii de lucru pe cauzele penale de trafic de copii au fost elaborate recomandări care au drept scop îmbunătățirea practicilor de lucru cu copii victime/martori în instanțele de judecată, dar și în cadrul urmăririi penale.

Constatările înregistrate în cercetarea de față pot fi utilizate atât în formularea recomandărilor pentru judecători și procurori cât și pentru cadrele din poliție.

Cercetarea este împărțită în două capitole. În prima parte a lucrării este oferită noțiunea de trafic de copii, stipulată în Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate. În continuare, sunt redate instrumentele internaționale și europene cu privire la ocrotirea victimelor ale infracțiunii de trafic de persoane. Din actele internaționale menționate au fost deduse mai multe drepturi ale victimelor, care au fost descrise în compartimente separate și care au stat la baza elaborării metodologiei în baza căreia a fost realizată cercetarea. Tot în prima parte a lucrării sunt discutate aspectele psihologice a mărturiei cu implicații asupra desfășurării audierii minorilor pe cauze de abuz/exploatare sexuală, în instanță.

Partea a doua a lucrării descrie metodologia utilizată în investigarea de față și rezultatele calitativ – cantitative a analizei dosarelor penale. Pentru o mai bună vizualizare a celor constatate rezultatele sunt prezentate și în scheme. Unde a fost cazul s-a folosit argumentul psihologului din perspectiva impactului procesual asupra acurateței mărturiei victimei precum și asupra bunăstării copilului cu statut de victimă - martor.

Astfel, lucrarea de față argumentează importanța respectării dreptului copilului la neadmiterea revictimizării prin audierea repetată; minimalizării numărului de audieri pentru a reduce revictimizarea secundară și asigura acuratețea mărturiilor.

Lucrul cu victimele traficului de copii este o misiune dificilă. Copii traumatizați rareori vorbesc liber despre abuzurile la care au fost supuși, de cele mai multe ori se prezintă speriați, neîncrezători și taciturni. Din această perspectivă persoanele care audiază copiii este bine să fie informați despre factorii psihologici care participă în construirea declarațiilor complete și obiective.

Generalizând cele constatate putem afirma că tratamentul aplicat victimelor cu atenta respectare a drepturilor, a intereselor lor legitime și a nevoilor lor speciale le poate ajuta să-și găsească dreptatea, și nu în ultimul rând poate contribui la urmărirea în justiție a făptuitorilor. Victimele care vor fi tratate cu atenție vor fi mai cooperante cu organele de urmărire penală, devenind astfel martori valoroși. În vederea transferului bunelor practici și modelării lacunelor, la finele lucrării sunt prezentate un set de recomandări care au menirea de a contribui la eficientizarea mecanismelor legale de protecție pentru asigurarea drepturilor persoanelor traficate, în special copii.

I. 1. Practica judiciară cu privire la traficul de copii și infracțiunile sexuale

Traficul de copii este o gravă încălcare a integrității victimelor, ceea ce justifică atenția deosebită cu care trebuie tratate acestea de către poliție și organele judiciare. Unul din elementele hotărâtoare în depistarea, anchetarea și urmărirea penală a traficantilor este disponibilitatea persoanelor traficate de a colabora cu anchetatorii. Acceptul victimelor de a colabora cu organele de drept, depinde în mare măsură de tratamentul care li se acordă, în general, de organele de poliție și de cele judiciare, de apărarea drepturilor lor la siguranță și intimitate, de accesul pe care îl au la informații și ajutor. Din experiența de lucru pe dosare pe care o are Centrul Internațional „La Strada”, conchidem că victimele care sunt tratate corespunzător sunt mai dispuse să colaboreze și, prin urmare, sunt martori mai valoroși.

Calitatea tratamentului oferit victimelor este importantă și pentru ca justiția penală să se poată bucura de un sprijin public mai larg. Aceeași atenție trebuie acordată interesului general de stabilire a adevărului, dar și de menținere a unui echilibru între apărarea intereselor victimei, pe de o parte, și a intereselor învinutului, pe de alta, în lumina Art. 6 al Convenției Europene a Drepturilor Omului.

Respectarea drepturilor persoanelor traficate este și în interesul procedurii penale. Cercetările întreprinse de Anti-Slavery International arată că organele de ordine au reușit cele mai mari succese în sensul pedepsirii traficantilor atunci când au ținut seama de drepturile persoanelor traficate.¹ Cazurile rezolvate cu succes au fost posibile datorită echipelor mixte de procurori, avocați, furnizori de servicii, care au demonstrat înțelegere față de nevoile și drepturile persoanelor traficate care au făcut obiectul acestor dosare.

Reieșind din normele tratatelor internaționale cu privire la tratamentul față de copiii victime, în special ale infracțiunilor de trafic și ale abuzurilor sexuale, reieșind din normele procesual penale și din explicațiile Plenului Curții Supreme de Justiție date instanțelor de judecată prin hotărârea cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii din 22 noiembrie 2004, presupunem că în practica judiciară nu pot fi probleme în privința respectării drepturilor procesuale ale copiilor victime, precum și a respectării principiului interesului superior al copilului. Și totuși, practica judiciară, în unele cazuri relevă contrariul.

1.1.2. Dispoziții generale cu privire la traficul de copii

Traficul de ființe umane constituie o violare flagrantă a drepturilor fundamentale ale victimelor. Infracțiunea constituie nu numai o violare a drepturilor omului, dar și lezare a demnității și integrității ființei umane.

Din definiția traficului de persoane cuprinsă în Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate², rezultă și formele care caracterizează această infracțiune, caracteristicile persoanelor traficate și traficante, scopul urmărit și interesul vizat, natura cauzelor care au generat fenomenul, implicațiile sociale și specificul valorilor sociale și drepturilor încălcate.

Conform prevederilor art. 206 CP sub noțiunea de trafic de copii, se înțelege:

- recrutarea;
- transportarea;
- transferul;

¹ Elaine Pearson, Human Traffic Human Rights, Redefining Victim Protection [Traficul de persoane și drepturile omului – redefinirea conceptului de ocrotire a victimelor], Anti-Slavery International, London, 2003.

² Convenția Națiunilor Unite: Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și al copiilor, 15.11.2000, Palermo

- adăpostirea sau primirea unui copil, precum și darea sau primirea unor plăți, ori beneficii pentru obținerea aprobării unei persoane care deține controlul asupra copilului, prin:

- a) exploatarea sexuală, comercială și necomercială prin implicarea în prostituție sau în industria pornografică;
- b) exploatarea prin muncă sau servicii forțate;
- c) exploatare în sclavie sau în condiții similare sclaviei, inclusiv în cazul adopției ilegale;
- d) folosirea în conflicte armate;
- e) folosirea în activități criminale;
- f) prelevării organelor sau țesuturilor pentru transplantare;
- g) abandon în străinătate.

I.1.2. Instrumente internaționale și europene de ocrotire a drepturilor victimelor

I.1.2.1. Protocolul Națiunilor Unite cu privire la traficul de persoane.

Protocolul Națiunilor Unite cu privire la traficul de persoane ('Protocolul') este primul instrument internațional care tratează toate aspectele traficului și care conține definiția juridică a traficului, unanim recunoscută internațional. El cuprinde prevederi referitoare la incriminarea traficului de persoane, la ocrotirea victimelor, la măsuri de prevenire și la colaborare.

Ocrotirea victimelor. În ceea ce privește ajutorarea și ocrotirea victimelor traficului de persoane, Protocolul prevede, la Art. 6, 7 și 8, principalele măsuri de ocrotire și asistență care trebuie puse la dispoziția persoanelor traficate:

- Informare și consiliere, în special cu privire la drepturile acordate prin lege, inclusiv informarea referitoare la formalitățile juridice și administrative, ca și cunoașterea punctului de vedere al victimei, pentru a permite evaluarea acestuia și corecta reprezentare a intereselor victimei în cadrul procesului penal.
- Îngrijire psihologică;
- Asigurarea protecției fizice, a intimității și a identității victimei;
- Posibilitățile pe care le are de a obține despăgubiri pentru pierderile suferite.

I.1.2.2. Recomandările Națiunilor Unite cu privire la drepturile omului și la traficul de persoane.

Importanța acordării de asistență și ocrotire se reflectă și în Recomandările Națiunilor Unite cu privire la drepturile omului și la traficul de persoane. Acestea recomandă:

- Luarea măsurilor de ocrotire a persoanelor traficate pe parcursul anchetei și a procesului penal. Programele de ocrotire întocmite în acest scop pot cuprinde următoarele elemente: accesul la un avocat independent, asigurarea anonimatului în timpul procedurii penale;
- Încurajarea organelor de ordine să lucreze în parteneriat cu instituțiile neguvernamentale, pentru ca persoanele traficate să se bucure de sprijinul și ocrotirea de care au nevoie.

I.1.2.3. Convenția a Consiliului Europei cu privire la măsurile de combatere a traficului de persoane

Convenția identifică în mod explicit traficul ca o încălcare a drepturilor omului. Prevede normele minime de ocrotire a drepturilor persoanelor traficate (inclusiv o perioadă de reflecție de 30 zile) și conține prevederi referitoare la prevenirea și încriminarea traficului de persoane. În mod explicit, Convenția Consiliului Europei cere Statelor Părți:

- Să se asigure că persoanele despre care există suspiciuni rezonabile că ar fi obiectul traficului de persoane, li se oferă asistență și ocrotire;

- Să ofere ajutor și ocrotire tuturor persoanelor despre care au motive să considere că au fost traficate, să le informeze cu privire la drepturile pe care le au, inclusiv dreptul de a fi despăgubite.

Toate aceste forme de asistență nu trebuie condiționate însă de disponibilitatea persoanei de a apărea ca martor împotriva celor care au comis infracțiunea de trafic de persoane. Considerentele de ordin uman se opun reducerii ființelor umane la simple instrumente puse la dispoziția organelor de ordine.

Conform legislației internaționale a drepturilor omului, dreptul la ocrotire și la repunere în drepturi a persoanelor traficate, ca victime a încălcării unor drepturi ale omului, este un drept de sine stătător, care nu trebuie să fie condiționat de disponibilitatea sau capacitatea persoanei traficate de a colabora în cadrul anchetei penale sau de a depune mărturie.

I. 1. 2. 4. Decizia-cadru a Consiliului UE cu privire la calitatea victimelor în Procesul penal (2001)

Drepturile fundamentale ale victimelor sunt enumerate în Decizia-cadru a Consiliului UE cu privire la calitatea victimelor în procesul penal. Decizia-cadru, obligatorie pentru statele membre, enumeră mai multe drepturi, printre care dreptul de a fi tratate cu respect față de simțul lor de demnitate, dreptul de a furniza și de a primi informații, dreptul de a înțelege și de a fi înțelese, ca și dreptul de a fi protejate pe parcursul diverselor faze procedurale.

I. 1. 3. Drepturi fundamentale deduse din cadrul normativ internațional și din legislația națională.

Atât Codul de Procedură Penală, cât și actele internaționale se conțin prevederi cu privire la drepturile victimei în cadrul procedurii penale. În continuare vom trece în revistă drepturile fundamentale pe care le-am dedus din cadrul normativ internațional, precum și temeiul legal al fiecărui drept în legislația națională.

I. 1. 3. 1. Dreptul la intimitate.

Victimele traficului de copii, a traficului de persoane, sunt supuse intimidărilor din partea traficantilor. Există, însă și un alt factor care determină victimele să nu se adreseze după ajutor la organele de drept sau să refuze să colaboreze cu aceștia, și anume frica să nu afle comunitatea de situația prin care au trecut, mai ales dacă este vorba de trafic de copii în scop de exploatare sexuală. Odată devenită publică, situația poate atrage după sine stigmatizarea și repudierea din partea societății, ceea ce poate face împiedica reabilitarea și reintegrarea socială a victimei. Apărarea victimei de încălcarea dreptului la viață personală este o măsură importantă pe tot parcursul procedurii.

Decizia-cadru a Consiliului UE cu privire la calitatea victimelor în procesul penal (2001)

Art. 8.2 – Dreptul la protecție

În acest scop, și fără a contraveni prevederilor par. 4, fiecare stat membru va garanta posibilitatea adoptării, dacă va fi necesar, ca parte a procedurii judiciare, a unor măsuri corespunzătoare care să asigure apărarea dreptului la viață personală și la imaginea fotografică a victimelor și a familiilor acestora sau ale persoanelor având o calitate apropiată acestora.

Convenția Consiliului Europei cu privire la măsurile de combatere a traficului de persoane (2005).

Articolul 11 – Protejarea vieții personale

1. Fiecare Parte va proteja viața personală și identitatea victimelor. Datele personale care le privesc pe acestea vor fi păstrate și folosite conform prevederilor Convenției de protejare a persoanelor în legătură cu prelucrarea automată a datelor personale (ETS No. 108).

2. Fiecare Parte va lua măsuri de asigurare a condițiilor ca, în special, identitatea sau detaliile ce fac posibilă identificarea unui copil victimă a traficului să nu fie cunoscute public, prin presă sau în alt mod, cu excepția cazurilor care fac necesară găsirea membrilor de familie sau asigurarea condițiilor normale și ocrotirii copilului.

3. Fiecare Parte va avea în vedere adoptarea, în conformitate cu Art. 10 din Convenția privind protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, precum a fost interpretat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, măsurilor menite să încurajeze mijloacele de presă să protejeze viața particulară și identitatea victimelor prin autoreglementare sau prin măsuri de reglementare sau co-reglementare.

Prevederea despre declararea ședinței închise, în cazul în care în proces un minor este victimă sau martor se conține în art. 18 alin (2)¹ al CPP.

Legea 241 privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, în art. 21 stipulează că viața privată și identitatea victimei traficului de ființe umane sunt protejate. Înregistrarea, păstrarea și utilizarea informațiilor cu caracter personal privind victima traficului de ființe umane se efectuează cu respectarea regulilor speciale de confidențialitate, în scopul exercitării justiției și protecției victimei doar în perioada procesului penal.

Conform Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție, nr. 37, cauzele penale cu privire la infracțiunea de trafic de persoane și trafic de copii se examinează în ședință secretă, pentru a nu prejudicia viața victimelor.

Așa dar, în scopul asigurării respectării dreptului victimei la intimitate și la viața privată, organele de drept, cele care lucrează cu victimele, inclusiv și organele judiciare trebuie să țină cont de regulile minime pentru asigurarea acestui drept.

I. 1. 3. 2. Dreptul copiilor victime de a nu fi supuși revictimizării.

În lumina Art. 6 a CEDO, trebuie menținut un echilibru între drepturile inculpatului și drepturile victimei. Ceea ce nu înseamnă că drepturile victimei sunt întotdeauna subordonate drepturilor învinutului. Decizia-cadru a UE subliniază nevoia de a se face toate eforturile pentru ca victimelor să nu le fie încălcată demnitatea. Aceasta presupune ca metodele de investigare, examinare a cauzei să fie cât mai netraumatizante și să nu rănească demnitatea victimei. Organele de drept și justițiarilor trebuie să țină cont atunci când examinează un dosar de trafic de copii, că în timp ce copilul este impus să povestească despre cele întâmplate el re-trăiește evenimentele traumatizante.

Decizia-cadru a Consiliului UE cu privire la calitatea victimelor în procesul penal (2001)

Art. 2 – Respect și recunoaștere

1. Fiecare stat membru va asigura condițiile ca victimele să poată juca un rol corespunzător și efectiv în sistemul său de drept. Va continua să depună toate eforturile pentru a se asigura că victimele vor fi tratate cu respect în timpul procedurilor, și va recunoaște drepturile și interesele legitime ale victimelor, cu precădere în cadrul procedurilor penale.

2. Fiecare stat membru va asigura condițiile ca victimele, în special cele vulnerabile, să poată primi tratament special, în funcție de particularitățile cazului.

Legislația națională nu conține prevederi despre determinarea cazurilor sau circumstanțelor care duc la revictimizarea copiilor victime. Doar în art. 109 alin. (3) al Cpp se menționează că în cazul când se urmărește reducerea revictimizării martorului, acesta va fi audiat la judecătorul de instrucție, asigurând părților posibilitatea și dreptul de a participa la această acțiune procesuală. Procesul verbal al audierii desfășurate în acest mod, poate fi dat citirii în ședința de judecată (art. 381 al Cpp). Astfel, s-a stabilit o modalitate de reducere a numărului de audiere a victimelor, martorilor.

Din 27.10.2012, în Cpp au fost operate modificări, introducându-se o normă specială care se referă la audierea în condiții speciale ale copiilor victime/ martori cu vârsta până la 14 ani. Copii audiați în conformitate cu art. 110¹, la fel au posibilitatea să nu apară în fața instanței de judecată.

I. 1. 3. 3. Dreptul la informare.

Transparența procedurală și onestitatea informațiilor sunt vitale. Este important ca victimei să i se dea informații complete și corecte care să-i permită să decidă în cunoștință de cauză. Dacă victimei i se oferă, de la bun început, informații corecte, organele de ordine sau alți reprezentanți oficiali vor putea stabili cu aceasta relații de bună colaborare. Informațiile de care are nevoie victima trebuie oferite acesteia din primul moment de contact cu poliția sau cu autoritățile judiciare, aceasta trebuie să fie corectă, la obiect și clară. Informațiile este bine să fie date atât verbal cât și în scris. Nu este suficient să i se dea victimei un prospect cu drepturile sale, este nevoie să i se explice de o persoană competentă, care să se asigure că victima a înțeles ce înseamnă acestea în practică. Informarea victimelor despre procedurile pe care urmează să le treacă este și responsabilitatea judecătorilor. De informarea corectă a victimei depinde și dorința acesteia de a fi cooperantă, iar drept consecință posibilitatea pedepsirii traficanților sau persoanelor vinovate de săvârșirea infracțiunii. Victimei trebuie să i se aducă la cunoștință diversele etape ale procedurii, rolul și calitatea victimei în cursul procedurii penale, în special drepturile și obligațiile victimei, ca și felul și gradul de ocrotire care i se poate oferi, dreptul ei de a fi despăgubită, precum și dreptul ei de a fi ținută la curent de desfășurarea procesului penal.

Decizia-cadru a Consiliului UE cu privire la calitatea victimelor în procesul penal (2001)

Art. 4.1. Dreptul de a primi informații

Fiecare stat membru va asigura accesul, în special al victimelor, încă de la primul contact cu organele de ordine, prin mijloacele pe care le va considera indicate și, pe cât posibil, în limbile **îndeobște** cunoscute, la informațiile care să le permită acestora să își apere interesele, cum ar fi:

- Serviciile sau instituțiile cărora le pot solicita sprijin;
- Genul de sprijin pe care îl pot obține;
- Unde și cum pot reclama o infracțiune;
- Procedura care va urma reclamației, ca și rolul reclamantului în această procedură;
- Cum și în ce condiții pot obține protecție;
- În ce măsură și în ce condiții pot obține consultații juridice, asistență juridică sau alt tip de consiliere;
- Ce condiții trebuie să îndeplinească pentru a obține despăgubiri;

Legea nr. 241, în art. 26 lit. **d)** stabilește că unul din principiile de combatere a traficului de persoane este informarea copilului victimă/ martor despre situația și drepturile lui, despre măsurile de protecție și de asistență.

În conformitate cu art. 60 alin. (1) pct. 8) al CPP, partea vătămată are dreptul să participe la ședința de judecată, inclusiv la examinarea materialelor cauzei. Dreptul părții vătămate de a asista la examinarea cauzei în instanța de judecată este perceput ca obligația părții vătămate să fie prezentă la toate ședințele de judecată.

I. 1. 3. 4. Dreptul la asistență.

Am menționat anterior, dacă victimei i se acordă sprijinul corespunzător, demersul organelor de ordine va avea mai multe șanse de reușită.

Convenția Consiliului European cu privire la măsurile de combatere a traficului de persoane, (2005)

Articolul 12. Asistența acordată victimelor:

1. Fiecare Parte va adopta măsurile legislative sau de altă natură care să-i permită să îi acorde victimei asistența de care are nevoie pentru a se recupera din punct de vedere fizic, psihic și social. Această asistență va cuprinde următoarele măsuri minimale:

- a. Nivel de trai care să asigure victimelor mijloacele de subzistență, scop în care li se va asigura acestora: cazare corespunzătoare, în condiții de siguranță, consiliere psihologica, susținere materială;
- b. Accesul la tratament medical de urgență;
- c. Servicii de traducere și interpretariat, dacă este nevoie;
- d. Consiliere și informare, în special cu privire la drepturile acordate de lege și la serviciile de care pot beneficia, într-o limbă pe care să o poată înțelege;
- e. Asistență necesară susținerii drepturilor și intereselor lor la momentul oportun în cursul procedurii penale inițiate împotriva făptuitorilor;
- f. Accesul copiilor la școlarizare.

2. Fiecare Parte va ține seama de nevoia de siguranță și ocrotire a fiecărei victime.

3. În plus, fiecare Parte va acorda asistența medicală sau de alt fel victimelor care au domiciliul legal pe teritoriul ei, dar care nu au resursele necesare și, deci, au nevoie de acest ajutor.

4. Fiecare Parte va adopta reglementările necesare pentru ca victimele având domiciliul legal pe teritoriul său să aibă acces la piața muncii, la pregătire profesională și la școlarizare.

5. Fiecare Parte va lua măsurile necesare pentru ca, ori de câte ori este nevoie și legea națională permite, să colaboreze cu organizațiile neguvernamentale, cu alte instituții și cu reprezentanți ai societății civile, implicate în acordarea de asistență victimelor.

6. Fiecare Parte va adopta acele măsuri legislative sau de altă natură care să asigure acordarea de asistență necondiționată victimelor, indiferent dacă acestea sunt sau nu de acord să compară ca martori.

7. Pentru transpunerea prevederilor din acest articol, fiecare Parte va asigura ca serviciile să fie oferite pe bază consensuală și în cunoștință de cauză, cu considerarea nevoilor speciale ale fiecărei persoane aflate într-o situație vulnerabilă și a drepturilor copiilor cu privire la cazare, educație și asistență medicală.

Legea 241/2005 în art. 29, detaliat enumeră tipurile de asistență pe care statul le asigură victimelor traficului de persoane. În lege se stipulează că statul asigură protecția necesară victimelor din momentul identificării, până la recuperarea lor deplină. Deducem că în domeniul de asistență se include și dreptul victimei la asistență juridică și psihologică pe durata procesului penal.

Decizia-cadru a Consiliului UE cu privire la calitatea victimelor în procesul penal (2001)

Art. 6. Asistență de specialitate acordată victimelor.

Fiecare stat membru va asigura accesul victimelor la consiliere – gratuită, acolo unde legea garantează – cu privire la rolul acestora în cadrul procedurii și, atunci când se cuvine, la consiliere juridică, atunci când victimele dobândesc calitatea de părți în procesul penal.

Convenția Consiliului Europei cu privire la măsurile de combatere a traficului de persoane (2005)

Articolul 15. Despăgubirea și repunerea în drepturi pe cale juridică.

1. Fiecare Parte va asigura accesul victimelor, încă de la primul contact cu autoritățile de resort, la informațiile privitoare la procedura judiciară și administrativă aplicabilă, într-o limbă pe care să o poată înțelege.

2. Fiecare Parte va prevedea, în dreptul național, dreptul victimelor la consiliere juridică și la reprezentare gratuită în instanță, în condițiile prevăzute de legea națională.

Cele mai multe victime nu au cunoștințe juridice și nici experiența procedurilor judiciare. Pentru a-și putea exercita drepturile, accesul la reprezentare juridică este un element determinant. Nu toate victimele au posibilitate să își angajeze avocat, iar legea este lacunară în ceea ce privește numirea avocatului din

oficiu pentru această categorie de beneficiari. Drept urmare, are de suferit copilul victimă, pentru că este pus în situația în care apare în fața instanței, fiind asistat doar de unul de părinți, iar în unele cazuri de către un reprezentant al direcției pentru protecția drepturilor copilului, iar inculpatul fiind asistat de către un avocat, în unele cazuri de doi avocați.

I. 1. 3. 5. Dreptul la despăgubire.

Dreptul la despăgubire este un element important al accesului la justiție al victimelor. În general, victimele traficului de copii suferă prejudicii grave, atât de ordin material (cheltuieli medicale, cheltuieli pentru consiliere și terapie psihologică, care în cazul victimelor copii este de lungă durată și costisitoare) cât și de ordin moral și afectiv (suferințe, traume psihice și morale, pierderea încrederii în sine, durere și suferință fizică, distorsionarea percepțiilor despre o relație sănătoasă, etc.). O componentă importantă a dreptului la despăgubire este și acordarea serviciilor de consiliere. Pentru a-și revendica drepturile, victimele trebuie să cunoască ce drepturi au și cum să le obțină, desigur aceasta se realizează prin reprezentanții lor legali.

În general, plângerile împotriva traficantilor necesită participarea activă a victimelor la procesul penal, inclusiv depunerea mărturiei privitoare la pierderile suferite. Aceasta poate fi o experiență traumatizantă. Consilierea juridică și reprezentarea în justiție sunt, de aceea, o condiție esențială ca victimele să-și realizeze șansele de a obține despăgubiri.

În Moldova, nu există fondul de stat cu privire la despăgubirea victimelor ale infracțiunilor de trafic de persoane/copii sau ale infracțiunilor sexuale. Unica posibilitate este primirea despăgubirilor prin instanțele de judecată, acțiunea fiind înaintată nemijlocit persoanei acuzate. Însă, deși această formă de compensare de jure este prevăzută, doar o mică parte a victimelor cer despăgubiri. Principalul factor descurajator de a lua parte la un proces penal și de a obține compensații este condiția prezenței fizice a victimei în instanța penală și de a depune mărturie verbal, cu toate riscurile și suferințele pe care le comportă această obligație pentru victimă. Îmbunătățirea accesului victimelor traficului de persoane la despăgubiri rămâne o datorie pentru toate părțile implicate: poliție, procurori, judecători și ONG-uri.

Decizia-cadru a Consiliului UE cu privire la calitatea victimelor în procesul penal (2001)

Art. 9. Dreptul la despăgubire în cursul procesului penal

1. Fiecare stat membru va asigura condițiile ca victimele infracțiunilor să aibă dreptul de a obține o hotărâre, într-un termen de timp rezonabil, de a fi despăgubite de făptuitor, în cursul procesului penal, cu excepția cazurilor în care legislația națională prevede acordarea despăgubirii pe altă cale.
2. Fiecare stat membru va lua măsurile care se impun pentru a încuraja făptuitorul să îi asigure victimei despăgubirea corespunzătoare.
3. Cu excepția cazurilor în care acestea sunt necesare procedurii penale, bunurile care aparțin victimei și care au fost confiscate în cursul procedurii penale, vor fi înapoiate acesteia fără întârziere.

Convenția Consiliului European cu privire la măsurile de combatere a traficului de persoane (2005)

Articolul 15 – Măsuri compensatorii și despăgubiri

3. Fiecare Parte va prevedea, în dreptul său intern, dreptul victimei la despăgubire din partea făptuitorilor.
4. Fiecare Parte va adopta măsurile legislative sau de altă natură ce se impun pentru a garanta despăgubirea victimelor în conformitate cu prevederile legii sale interne, de exemplu prin stabilirea unui fond de despăgubire a victimelor sau prin măsuri sau programe de asistență socială și de reintegrare socială a victimelor, care ar putea fi alimentate din veniturile rezultate din aplicarea măsurilor prevăzute la Art. 23.

I. 1. 4. 6. Dreptul de a fi protejat ca martor.

Multe victime au o teamă justificată de represalii din partea traficantilor, infractorilor. Această situație este cu atât mai gravă atunci când între victimă și infractor există o legătură strânsă, ca, de exemplu, când cei doi provin din același mediu sau aceeași familie. De aceea, în toate cazurile, va trebui acordată maximă atenție siguranței victimei și familiei sau prietenilor acesteia.

Decizia-cadru a Consiliului UE cu privire la calitatea victimelor în procesul penal (2001)

Art. 8.4 – Dreptul la protecție

Fiecare stat membru va asigura ca, acolo unde este nevoie de protejarea victimelor, în special a celor vulnerabile, de consecințele pe care le poate avea depunerea mărturiei în instanță, victimele să poată, prin decizia instanței, să depună mărturia într-o manieră care să ducă la împlinirea acestui obiectiv, cu respectarea principiilor de bază ale legii.

Convenția Consiliului European cu privire la măsurile de combatere a traficului de persoane (2005):

Articolul 28 – Protecția victimelor, a martorilor și a persoanelor care colaborează cu autoritățile judiciare

1. Fiecare Parte va adopta măsurile legislative sau de altă natură care se impun pentru asigurarea protecției corespunzătoare și efective contra posibilelor amenințări sau intimidări, în special pe durata anchetei și a urmăririi penale a făptașilor, dar și după încheierea acestora, următoarelor categorii de persoane:

a. victimelor;

b. celor care sesizează autorităților infracțiunile conform Art. 18 din prezenta Convenție sau care colaborează în alt mod cu anchetatorii sau cu organele de urmărire penală;

c. martorilor care depun mărturie cu privire la infracțiunile prevăzute de prezentul Art. 18 al acestei Convenții;

d. când este necesar, membrilor familiilor persoanelor prevăzute la paragrafele a și c.

2. Fiecare Parte va adopta măsurile legislative sau de altă natură ce se impun pentru a asigura acordarea protecției în diverse forme. Printre acestea se numără protecția fizică, strămutarea, schimbarea identității, ca și ajutorul în găsirea unui loc de muncă.

3. Copilului victimă i se va asigura ocrotire specială prin măsuri care să apere interesul superior al copilului.

4. Fiecare Parte va adopta măsurile legislative sau de altă natură care să pună la adăpost, când situația o cere, de eventuale represalii sau intimidări, în special pe durata anchetei și a urmăririi penale a făptuitorilor, dar și după aceea, a membrilor grupurilor, fundațiilor, asociațiilor sau organizațiilor neguvernamentale care desfășoară activitățile prevăzute la Art. 27, par. 3.

Legea 241/2005 în art. 11 prevede că Ministerul Afacerilor Interne asigură protecție fizică pe durata procesului penal, victimelor traficului de ființe umane.

Codul de procedură penală stabilește în art. 215 modalitatea de aplicare a măsurilor de protecție victimelor și martorilor pe durata procesului penal.

I. 2. Memoria martorilor

Conceptul de memorie desemnează procesul de codare, păstrare și reactualizare a informației acumulate anterior sub forma de imagini, cuvinte, propoziții, idei, trăiri afective, mișcări. Memoria umana este o modalitate de reflectare a trecutului. Procedura de mărturie în termeni psihologici se referă la procesul de reactualizare a unor episoade păstrate în memoria martorului. În fiecare etapă a formării și reactualizării amintirilor (codare, păstrare, reactualizare) pot interveni o serie de factori care modifică acuratețea mărturiilor depuse. Mai jos enumerăm factorii care afectează acuratețea mărturiei la diferite etape a procesului mnezic.

I. 2. 1. Codarea informației

Codarea evenimentelor în memorie în mare măsură depinde de cunoștințele și experiența anterioară a subiectului (Cordon, 2002; Ornstein, Shapiro, Clubb, Follmer, & Baker-ward, 1997b). Cunoștințele și experiența anterioară contribuie la detalierea, elaborarea și durabilitatea amintirilor despre un eveniment dat (Schneider & Bjorklund, 1992).

Chiar și în cazul lipsei de cunoștințe copiii victime - martori a abuzurilor/ exploatării sexuale sunt capabili să perceapă abuzul doar că interpretarea acestuia poate fi una greșită. Astfel măsura în care un eveniment este codat drept unul traumatic sau „normal” depinde de nivelul cunoștințelor și experiențelor acumulate. Important de notat că reactualizarea episoadelor din memorie va depinde, în mare măsură, de felul în care informația a fost interpretată în momentul codării.

I. 2. 2. Păstrarea informației în memoria de lungă durată.

Experiențele traumatizante, în special cele repetitive și de intensitate crescută, pot induce modificări ireversibile în sistemul cerebral afectând atât memoria cât și reacția la stres a unor indivizi. De exemplu, cercetătorii (Sapolsky, 1996) constată că hormonii stresului, cortizonul și adrenalina care au rolul de a mobiliza creierul în situații de stres, pe termen lung, pot cauza leziuni la nivelul hipocampului, afectând informația stocată în memorie. În contextul depunerii mărturiilor acest lucru ar presupune că episodul necesar de reactualizat poate avea lacune datorate stresului care a afectat memoria. De obicei, informația despre elementele centrale ale episodului este păstrată intactă iar elementele periferice sunt mai slab reprezentate, din această perspectivă detaliile mărturiei sunt parte a informației susceptibilă de a fi modificată în funcție de felul în care este condusă audierea. În același timp, constatările științifice, menționate mai sus au implicații semnificative pentru procesele judiciare. În interesul justiției este să asigure circumstanțe prietenoase de audiere a victimelor, astfel eliminând stresul care dezechilibrează capacitatea victimei de a activa în memorie episodul abuziv.

Adițional, în psihologie se vorbește despre interferența retroactivă, termen utilizat pentru a explica cum conținuturile informaționale din prezent influențează felul în care se modifică amintirile păstrate în memorie. Astfel, cu cât mai mulți specialiști vor încerca să explice martorului/ victimei despre cele întâmplate cu atât modificările la care se va supune informația păstrată în memorie vor fi mai semnificative. Interferența retroactivă are un impact semnificativ asupra felului în care informația este păstrată în memorie. Ținând cont de faptul că procesele judiciare se desfășoară uneori pe durata a câțiva ani, copilul victimă martor este pus în situația de a repovesti evenimentele traumatizante diferitor specialiști, primind diverse explicații și încurajări din partea specialiștilor, acesta ajunge să reinterpreteze cele întâmplate astfel mărturia pierzând din acuratețe/ veridicitate.

Adăugător, datorită faptului că în memorie se păstrează atât episodul cât și trăirile emoționale asociate acestuia, reactualizarea episodului asociativ va induce starea neurofiziologică care a acompaniat episodul traumatizant. Acest proces în literatura de specialitate este cunoscut sub denumirea de retraumatizare. Retraumatizarea implică retrăirea de către victima martor a emoțiilor și stărilor asociate cu episodul traumatizant.

I. 2. 2. 1. Retraumatizarea

Conceptul de retraumatizare se referă la procesul de readucere a subiectului stresant în conștiința victimei astfel reactivând trăirile specifice stării de traumă. În mod obișnuit acest concept este utilizat în două circumstanțe (1) când evenimentele din prezent declanșează trăirile traumatizante din trecut și (2) prezența unui nivel sporit al vulnerabilității față de circumstanțe abuzive din simplu considerent că acest scenariu deja există în memorie, proces numit și victimizare secundară, apare deoarece persoana a interiorizat rolul de victimă.

Pentru exemplificarea procesului de retraumatizare mai jos arătăm cum are loc memorarea, păstrarea și reactualizare informației din memorie. Depunerea mărturiilor referindu-se la accesarea informației care a fost anterior stocată în memorie (Figura 1)

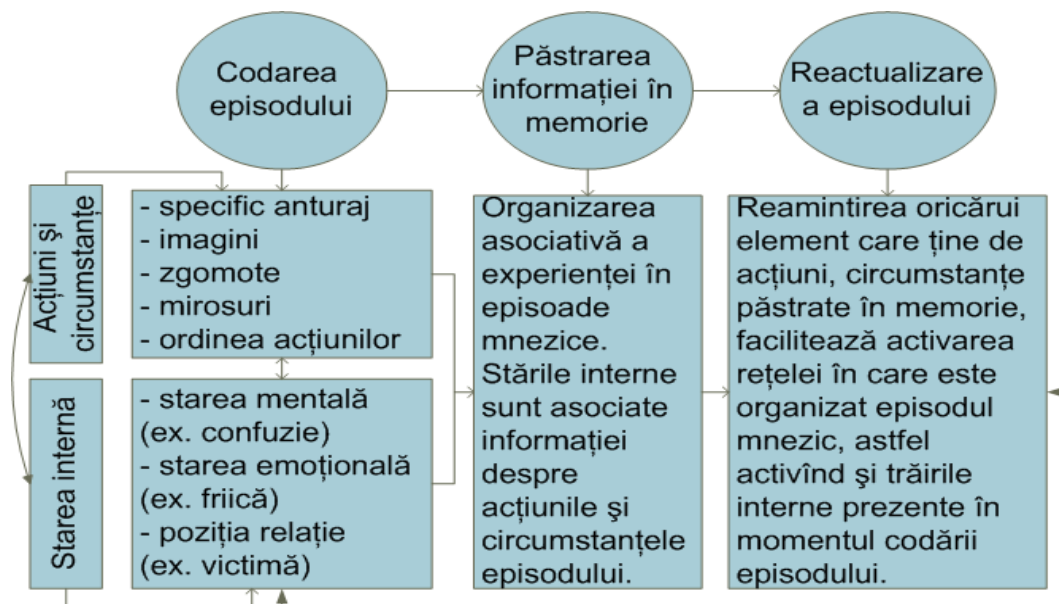

Figura 1. Mecanismele de codare (memorare) și reactualizare a experienței.

În 1973 Tulving & Tomson descriu principiul similarității contextuale, care explică cum similaritatea circumstanțelor din momentul reactualizării cu cele din momentul codării favorizează reactualizarea evenimentului codat. Astfel, dacă este vorba despre victima martor, în cazul în care aceasta este audiată în prezența abuzatorului victima își va aduce aminte nu doar evenimentele dar și stările emoționale caracteristice rolului de victimă. Cu alte cuvinte confruntarea victimei cu abuzatorul reinstalează în momentul reactualizării aceeași stare ca și în momentul victimizării propriu zise.

În concluzie, reiese că datorită procedurilor repetate de audiere a copiilor victime a abuzului/exploatării sexuale pe de o parte retraumatizăm copilul, pe de altă parte amintirile se modifică datorită interferenței retroactive.

I. 2. 3. Reactualizarea

Erorile care intervin la etapa de reactualizare a informației în mare măsură țin de numărul audierilor (Loftus & Palmer, 1974) și de felul în care sunt formulate întrebările în procesul de audiere a victimei (Loftus & Zanni, 1975).

Potrivit lui Loftus (1979), Zaragoza & McCloskey (1983) informația conținută în întrebările sugestive este rescrisă peste scenariul amintirilor originale făcând astfel imposibilă reactualizarea episodului original. Aceste constatări sunt susținute și de studiile anterioare a lui Bartlett (1932) care argumentează că reactualizarea implică procesul de reconstruire a episodului, utilizând informația disponibilă după principiul „ce ar fi fost adevărat” pentru episodul necesar de reactualizat. Din această perspectivă, informația nouă, compatibilă cu cele trăite, poate afecta reactualizarea oferind premise false pentru

amintiri. Kassin, Ellsworth & Smith (1989) demonstrează că 27% din mărturia depusă de victimă este influențată de felul în care sunt formulate întrebările.

Un alt factor, care poate afecta acuratețea reactualizării, este biasul confirmării. Acest lucru se întâmplă când episodul care este necesar să fie reactualizat din memorie este influențat de așteptările intervievatorului. În situațiile când copii sunt victime martori, din dorința de a primi aprobarea adultului copilul poate confirma întrebările sugestive considerând că acestea sunt așteptările adulților.

Reieșind din cele menționate mai sus putem concluda că acuratețea mărturiilor depuse de victime în mare măsură depinde de calitatea interviului. Și, dacă fiecare interviu modifică imaginea celor întâmplate, rescriind episodul mnezic, atunci de fiecare dată când subiectul este pus în situația de a depune mărturie el/ea va povesti episodul din prisma celor reținute de la ultima audiere la care a fost supus(ă).

Pentru a evita interferențele în procesul depunerii mărturiilor Fisher et co. (1987) recomandă în cadrul audierilor de (1) a formula predominant întrebări deschise, fără sugestii, care permit libera expunere a faptelor, (2) a exclude distractorii, (3) a respecta ritmul de expunere a reamintirii (fără grabă), (4) a respecta pauza dintre întrebare și răspuns, (5) adaptarea limbajului pe înțelesul martorului, (6) încercarea de a diminua anxietatea martorului, (7) evitarea comentariilor personale și a atitudinii de judecată.

Adaptat la contextul lucrării prezente, în urma analizei cercetărilor care vizează memoria martorului putem articula următoarele concluzii:

1. În audierea martorului este important de diferențiat faptele de interpretarea acestora. În cazul copiilor implicați în abuz/ exploatare sexuală, interpretarea faptelor de cele mai multe ori este reflecție a opiniilor adulților decât constatări personale a copilului, minorii neavând cunoștințe și experiență suficientă, care le-ar permite să efectueze judecăți independente/ informate.
2. Întrucât stresul asociat traumei poate afecta capacitatea victimei de a reactualiza informația se recomandă:
 - a) Crearea condițiilor care ar inspira încredere și siguranță.
 - b) Evitarea confruntării cu abuzatorul.
3. Deoarece conținuturile periferice a episodului traumatizant sunt mai slab reprezentate în memorie iar audierile repetitive și întrebările sugestive pot modifica reprezentarea episodului și implicit acuratețea mărturiei, se recomandă:
 - a) Minimalizarea numărului de audieri a copiilor – victime a abuzului/ exploatării sexuale va diminua probabilitatea de retraumatizare și va asigura acuratețea mărturiilor.
 - b) În cadrul audierilor adresarea întrebărilor deschise și evitarea întrebărilor sugestive.
 - c) Audierea copilului înainte ca acesta să parcurgă reabilitarea psihologică.
4. Păstrarea unei atitudini neutre, deschise pe durata audierii, formularea întrebărilor care ar permite expunerea liberă a episodului traumatizant vor diminua influența variabilei biasului confirmării, sporind acuratețea mărturiei depuse de copilul victimă martor a abuzului/exploatării sexuale.

II. Metodologia cercetării

II. 1. Scopul și sarcinile cercetării

Scopul cercetării de față este de a identifica atât bunele practici cât și lacunele existente în examinarea dosarelor penale de trafic și exploatare sexuală, abuz sexual a copiilor, în instanța de judecată.

Rezultatele obținute în cercetarea de față vor fi circulate justițiarilor cu scopul implicării acestora în elaborarea măsurilor necesare pentru protejarea și promovarea drepturilor victimelor vulnerabile, martorilor TFU și exploatării/ abuzurilor sexuale, în particular a copiilor.

Pentru obținerea scopului propus au fost formulate următoarele sarcini:

- Analiza calitativ - cantitativă a cel puțin 20 de dosare penale pe marginea cazurilor de trafic a copiilor sau cazuri similare.
- Elaborarea unui raport care să reflecte bunele practici și lacunele din examinarea în instanță a cazurilor pe trafic a copiilor.

II. 2. Metoda cercetării

Analiza calitativă a dosarelor și-a propus drept scop evaluarea practicilor din perspectiva respectării prevederilor tratatelor internaționale cu privire la protejarea drepturilor copiilor, pe durata examinării cazurilor pe trafic, exploatare și abuz sexual a minorilor, în instanțele de judecată.

Cele mai importante tratate internaționale ratificate de către Republica Moldova sunt: Convenția Consiliului Europei privind protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale, Protocolul opțional privind vânzarea de copii, Prostituația copiilor și pornografia infantilă la Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului, Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special femei și copii, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate.

În cercetarea de față, o serie de drepturi a copiilor victime a traficului sau exploatării/ abuzului sexual, prevăzute internațional au fost utilizate pentru a servi criteriilor de analiză calitativă a dosarelor. Acestea sunt:

- **Dreptul la intimitate** - cuantificat în (1) neadmiterea divulgării datelor personale despre victimă, (2) examinarea cauzelor în ședințe închise.
- **Dreptul copilului de a nu fi supus revictimizării** prin participarea acestuia în procesul penal. Indicator pentru acest criteriu sunt circumstanțele prietenoase în care copilul a depus mărturie. Prin circumstanțe prietenoase ne referim la (1) absența abuzatorului în același spațiu cu victima martor, (2) depunerea mărturiilor în prezența psihologului/ psihopedagogului, (3) este depus efort pentru a minimaliza numărul de audieri la care este supus copilul;
- **Dreptul copilului la asistență.** Acest drept este reflectat în (1) reprezentarea copilului de către un avocat calificat și (2) asistarea copilului pe durata procesului de către un psiholog;
- **Dreptul la informare.** Acest indicator va fi măsurat prin înregistrarea cazurilor când organele de drept au oferit informației pe înțelesul copilului despre drepturile care le are, reieșind din statutul de victimă al acestuia)
- **Dreptul la despăgubire.** Respectarea dreptului copilului de a fi recompensat.
- **Dreptul de a fi protejat ca martor.** Aplicarea măsurilor de protecție părții vătămate.

II. 3. Procedura

Au fost trimise câteva scrisori de solicitare către Curtea Supremă de Justiție a republicii Moldova. În aceste scrisori de solicitare a fost specificat scopul cercetării și se solicita asigurarea accesului la 20 dosare cercetate pe art. 206 CC (trafic de copii). Adăugător, președintele CSJ a fost rugat să delege un judecător expert care ar superviza cercetarea și analiza dosarelor primite.

Una dintre specificații a fost că dosarele solicitate trebuia să se refere la ultimii trei ani. Motivul pentru această specificare este că majoritatea modificărilor semnificative în Codul Procedural au avut loc începând cu 2009, adițional studiul trebuia să reflecte tendințele actuale în sistem.

În urma demersurilor efectuate, au fost puse la dispoziție pentru analiză 15 dosare pe cauze penale în temeiul art. 206 CP, trafic de copii și 11 dosare în temeiul art. 171 (3) și art. 172 (3) CP. Dosarele au fost analizate în incinta CSJ, cu supervizarea expertului desemnat de către președintele CSJ, la solicitarea Centrului Internațional „La Strada”.

II. 4. Restricții

Scrisoare de solicitare a fost remisă de către Curtea Supremă de Justiție către instanțele din Chișinău. Drept rezultat Curtea Supremă de Justiție a fost informată de către instanțele judecătorești că nu au dosare pe cazuri de trafic de copii (art. 206).

A fost efectuată o evaluare de rutină a sentințelor din baza de date a Curții Supreme de Justiție astfel identificându-se o serie de decizii pe cazuri de trafic de copii, examinate de instanțele care anterior au negat existența acestor cazuri/dosare.

Drept consecință, scrisori individualizate au fost trimise fiecărei instituții judecătorești cu solicitarea de a prezenta dosarele investigate sub incidența art. 206, cu menționarea numelui persoanei condamnate și numărul dosarului.

Refuzul inițial a instanțelor de judecată de a prezenta dosarele (art. 206) au întârziat procesul de analiză cu aproximativ o lună.

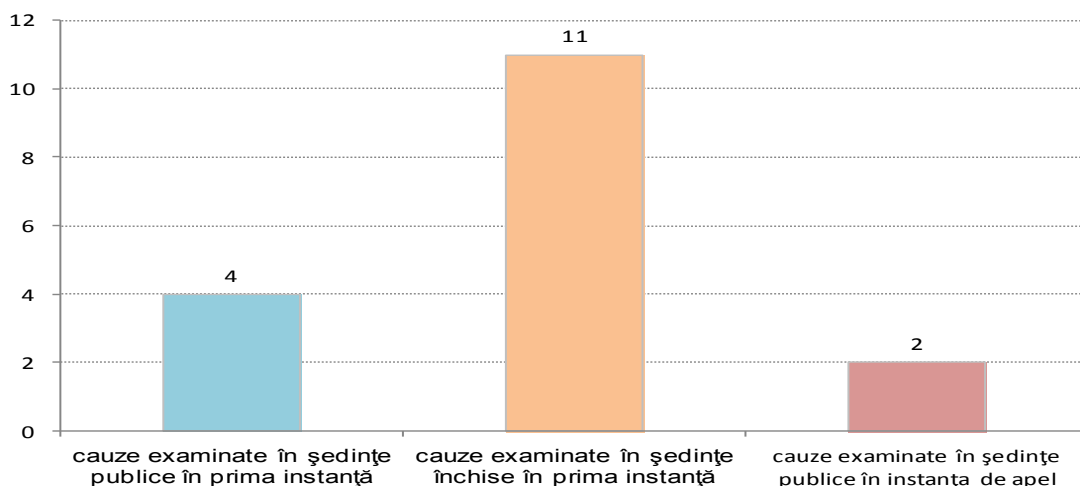
Rezultate și discuții

În cadrul cercetării au fost analizate 15 cauze penale în temeiul art. 206 CP, trafic de copii și 11 dosare în temeiul art. 171 (3) și art. 172 (3) CP. Analiza a fost efectuată conform metodologiei elaborate.

Ca rezultat al cercetării cauzelor penale privind infracțiunile de trafic de copii și infracțiuni sexuale s-au constatat următoarele erori judiciare, comise de către instanțele de fond și instanțele de apel:

Dreptul la intimitate.

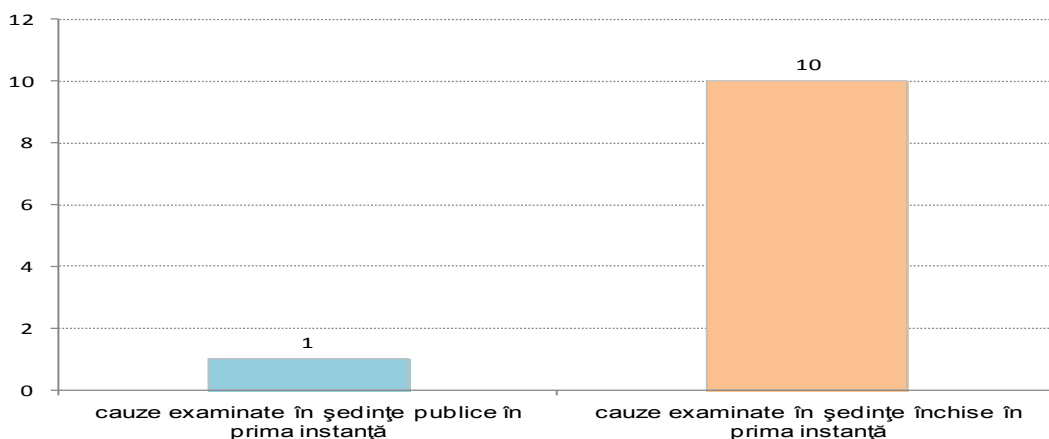
Dacă este să ne referim la **publicitatea ședințelor de judecată**, constatăm că din 15 cauze penale pe trafic de copii, 11 cauze penale au fost examinate în ședință închisă, în primă instanță, 4 cauze penale au fost examinate în ședință publică, în primă instanță, iar în 2 cazuri cauzele penale sunt examinate în ședință publică în ordine de apel (Grafic 1).

Graficul nr. 1. Numărul cauzelor de trafic de copii examinate în ședințe închise versus publice. Numărul total de cazuri de trafic de copii este 15.

Reieșind din numărul de dosare analizate, considerăm că situația este îngrijorătoare, atunci când în 4 cazuri din 15, cauzele de trafic de copii au fost examinate în ședințe deschise. În cele 2 cazuri, când cauzele au fost examinate public la Curtea de Apel, situația este și mai ”confuză”, deoarece în circumstanțele când sălile de judecată din instanțele de apel sunt suprapopulate, informația despre datele personale ale victimei nu mai sunt confidențiale ajungând să fie cunoscute de mai multe persoane.

În 11 cauze penale pe viol și acțiuni violente cu caracter pervers, într-un singur caz, prima instanță a examinat cauza în ședință publică (Grafic 2).

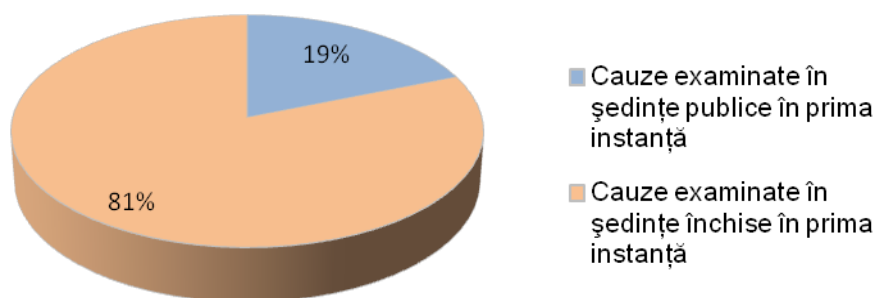

Graficul nr. 2. Numărul cauzelor pe viol și acțiuni violente cu caracter pervers examinate în ședințe închise versus publice. Numărul total de cazuri examinate este 11.

Analiza comparativă a dosarelor pe trafic de copii versus infracțiuni sexuale scoate în evidență că în cazul celor de-a doilea judecătoria mai bine percep necesitatea asigurării confidențialității datelor despre victima minoră. Această diferență s-ar putea să fie generată de percepția infracțiunilor sexuale drept mai grave decât traficul de copii, chiar dacă în toate cauzele pe trafic de copii analizate, este vorba despre componenta exploatare sexuală.

Un alt element care îi face pe judecători mai atenți față de respectarea drepturilor victimelor infracțiunilor sexuale, este vârsta copiilor. De regulă, victimele infracțiunilor sexuale sunt mai mici, decât victimele infracțiunilor de trafic de copii. Asta, explică de ce judecătoria dau dovadă de sensibilitate mai mare față de victimele copii ale infracțiunilor sexuale. Pe de altă parte, în cazul traficului de copii frecvent există variabila de manipulare psihologică care creează impresia că minorii traficați nu au opus rezistență și că implicarea acestora în activități cu caracter sexual a fost oarecum cu consimțământ. În cazul dat probabil este vorba despre mentalitatea specialiștilor conform căreia copilul devine la fel de responsabil ca și adultul, respectiv tratarea cazurilor prin analogie este una nediferențiată cu cazurile adulților.

Dacă sumarizăm cazurile, obținem că din totalul dosarelor pe trafic de copii și acțiuni violente cu caracter pervers examinate în instanța de judecată, majoritatea, 81% au fost audiați în ședințe închise iar în cazul a 19% copii audierile au avut loc în ședințe deschise (**Grafic № 3.**). Majoritatea cazurilor audiate în ședințe deschise sunt reprezentate de dosarele pe trafic de copii.

Graficul nr 3. Raportul audierii minorilor în ședințe închise versus deschise.

Considerăm important să menționăm că examinarea cazurilor de trafic a copiilor cu implicarea componentei de exploatare sexuală, audiate în ședințe publice are potențialul de a populariza în comunitate rolul de victimă a copilului, crescând astfel riscul pentru stigmatizarea copilului și presiunii din partea comunității asupra copilului de a fi implicat pe viitor în activități cu caracter sexual, deja la nivel local.

Pe de altă parte, audierea cazurilor în care un copil traficat și exploatat sexual este pus în situația de a depăși bariera psihologică și de a vorbi în ședință publică (cu cât mai multe persoane participă în audiere cu atât efectul este mai accentuat) forțează psihologic copilului, în încercarea de a-și păstra imaginea de sine pozitivă, de a găsi justificări pentru cele întâmplate. Aceste justificări la rândul său vor forma setul de convingeri care vor sta la baza potențialului de a implica alți semeni în activități cu caracter exploativ, sau peste ani adultul cu astfel de convingeri poate el/ea însăși să devină abuzator.

În final, atât în cazul copiilor victime ale traficului, cât și ale infracțiunilor sexuale, judecătorii este bine să țină cont de obligația pe care o au în a asigura dreptul victimelor la intimitate și respectarea vieții private, iar o parte componentă a acestuia este examinarea cauzei în ședință secretă.

În conformitate cu dreptul la intimitate, subliniem că este bine ca organele de ordine și instanțele de asemenea să se abțină din a publica numele și adresa persoanelor traficate sau alte date care ar putea duce ușor la identificarea lor și, în felul acesta, la punerea în pericol a siguranței sau a dreptului lor la viață personală.

Dreptul copiilor victime de a nu fi supuși revictimizării.

Din experiența de lucru pe cauze penale, în care copiii sunt victimele infracțiunilor de trafic de copii, dar și ale infracțiunilor sexuale, pe durata urmăririi penale copii sunt supuși audierii de la 3 la 4 ori. Audierile repetate constituie elementul principal prin care sistemul juridic retraumatizează copiii cu statut de victime martori a infracțiunilor cu caracter sexual

Numărul de audieri la care este supus copilul victimă a **infracțiunii de trafic de copii**, pe durata examinării cauzei în judecată, este în mediu de 2-3 ori - în primă instanță și o dată la examinarea cauzei - în ordine de apel.

Audierea victimei la judecătorul de instrucție, în conformitate cu prevederile art. 109, 110 CPP se constată că a avut loc doar în 3 cazuri. În restul cauzelor nu s-a pus în discuție chestiunea cu privire la necesitatea audierii martorilor, victimei în condiții speciale, în scopul protecției vieții private și evitării influenței asupra stabilirii adevărului.

Într-o cauză penală, după ce a fost audiată victima la judecătorul de instrucție, cu respectarea cerințelor art. 109 (3) și 110 al CPP, instanța de fond admite demersul avocatului apărării de a audia repetat victima în ședința de judecată, adoptând o încheiere nemotivată în acest sens. Încheierea menționată nu conținea motivele de fapt, despre necesitatea audierii suplimentare a victimei în ședința de judecată, precum nici demersul avocatului nu conținea motivele unei astfel de audieri și nici întrebările suplimentare la care urma să răspundă copilul. Instanța și-a motivat Încheierea doar menționând despre dreptul la apărare a inculpatului.

În altă cauză penală, după ce victima a fost audiată la judecătorul de instrucție, instanța de fond la demersul părții apărării dispune audierea părții vătămate în ședința de judecată, partea vătămată fiind audiată de 4 ori în instanță, deoarece de fiecare dată apăreau întrebări suplimentare din partea inculpatului.

Chiar dacă în 4 cauze penale, părțile vătămate au fost supuse audierii o singură dată, pe parcursul examinării cauzei, aceștia au fost nevoiți să asiste la toate ședințele de judecată, inclusiv în timpul audierii inculpatului, fiind supuși de fiecare dată confruntării directe cu inculpatul.

Numărul de audieri la care este supus copilul victimă a **infracțiunilor sexuale** pe durata examinării cauzei în judecată, este în mediu de 1-2 audieri în instanța de fond și o dată la examinarea cauzei în instanța de apel.

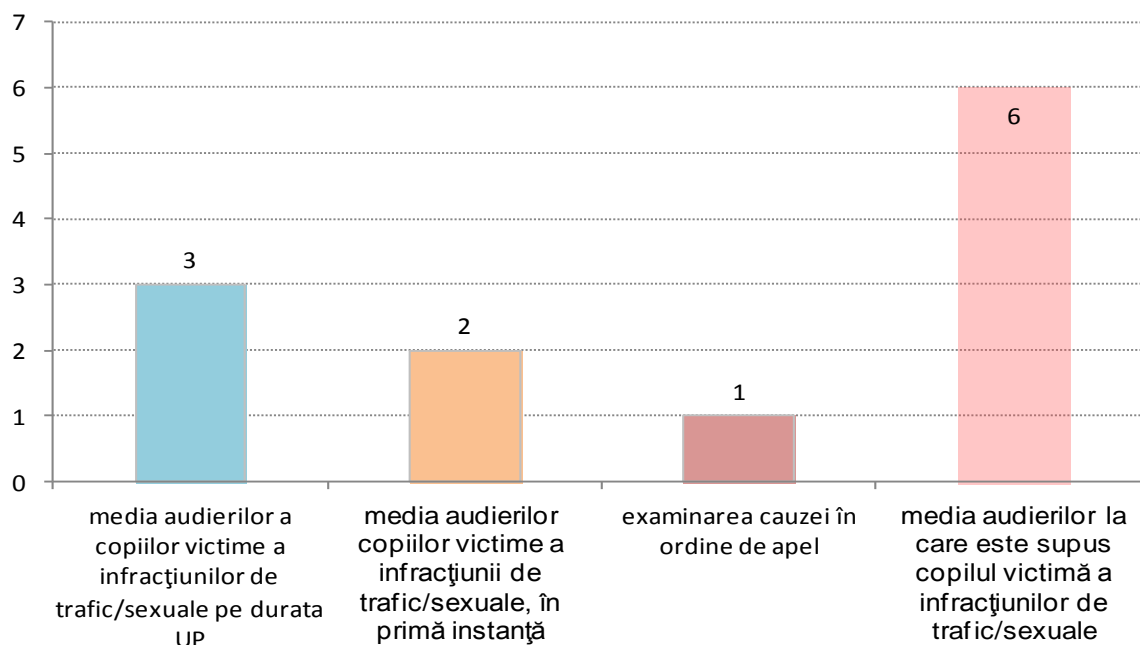
Din 11 dosare penale analizate pe infracțiuni sexuale, nu s-a constatat audierea victimelor/martori în condițiile speciale, în scopul evitării revictimizării prin audierea repetată în cadrul examinării cauzei în judecată.

În concluzie menționăm că organele de drept, în special procurorii nu aplică prevederile art. 109 (3), ale art. 110, asigurând în acest mod revictimizarea copiilor victime - martori.

Totodată, judecătorii, în contradicție cu prevederile normelor legale admit audierea repetată a victimelor, evitând să dea citirii procesele verbale de audiere, admit audierile repetate în cadrul cercetării

judecătorești. Media audierilor la care sunt supuși copiii victime – martori a infracțiunilor sexuale/ Trafic de ființe umane este reprezentată mai jos în Graficul №4.

În acest sens, considerăm că noile modificări la codul de procedură penală, despre audierea în condiții speciale ale copiilor victime martori, la etapa de urmărire penală, este una binevenită, ceea ce va exclude necesitatea aducerii copilului în instanță, excluzând astfel revictimizarea acestuia prin participarea la proces.

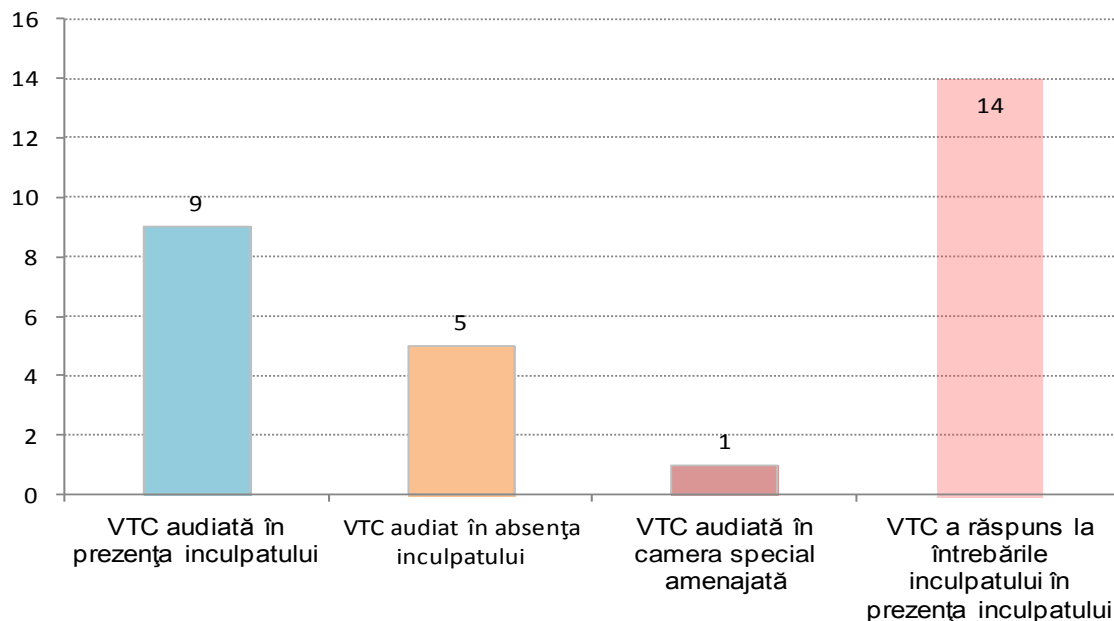
Graficul nr. 4. Indicatorii medii de audiere a copiilor victime martori a infracțiunilor sexuale/ Trafic de ființe umane, în cadrul UP, în prima instanță și în ordine de apel.

În art. 109 alin. (3) al CPP este prevăzut că în scopul reducerii revictimizării martorului, procurorul poate solicita audierea acestuia de către judecătorul de instrucție, iar art. 10 alin. (6) al CPP stipulează că în cazul în care un minor este victimă sau martor se va acționa pentru respectarea drepturilor și intereselor acestuia în orice fază a procesului penal.

Au fost analizate dosarele penale, urmărind numărul de audieri la care a fost supusă victima minoră, la etapa judiciară, pentru a constata dacă organele de drept au ținut cont de prevederile art. 109 (3), dar și de actele internaționale la care Moldova este parte.

Audierea părții vătămate în prezența inculpatului în ședința de judecată pe cauzele de trafic de copii (VTC). Din numărul total de cauze analizate în 9 dintre ele, partea vătămată minoră a fost audiată în prezența inculpatului. În 4 din aceste cauze, inculpații erau cercetați la libertate, iar nici una din victime nu era asigurată cu măsuri de protecție. În 5 cauze penale, părțile vătămate au fost audiate în lipsa inculpatului, prin excluderea acestuia din sala de judecată, în timp ce victima era audiată, însă în toate cazurile, la întrebările inculpaților, partea vătămată a dat răspuns în prezența inculpaților, fiind confruntată direct cu acesta.

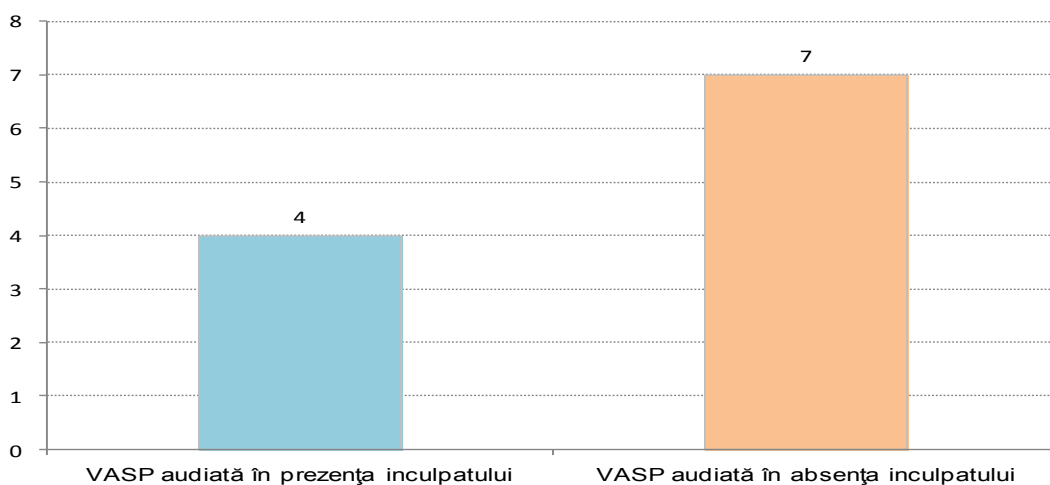
Doar într-o singură cauză penală, părțile vătămate au fost audiate în camera special amenajată pentru audierea copiilor victime. Mai jos (Grafic №5) este prezentată grafic situația în ceea ce privește condițiile de audiere a copiilor victime ale traficului.

Graficul nr. 5. Numărul cazurilor VTC audiate în prezența, absența inculpatului, în camera special amenajată pentru audierea copilului precum și numărul cazurilor în care copiii au răspuns la întrebările inculpaților în prezența acestora. Total cazuri incluse în analiză – 15.

Totuși, constatăm că legea procesual penală nu conține prevederi clare despre revictimizare, nu există noțiunea propriu-zisă și nu sunt enumerate situațiile care produc revictimizarea cazurilor, astfel că judecătorilor nu le este clară noțiunea de revictimizare, fapt care favorizează admiterea demersurilor de a audia repetat victimele copii.

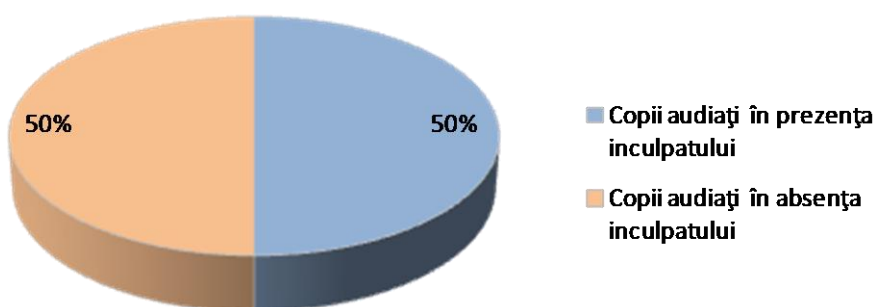
În cauze penale pe viol și acțiuni sexuale perverse (VASP), în 4 cazuri au fost audiați copii în prezența inculpaților. În unul din aceste cauze penale, partea vătămată a infracțiunii prevăzută de art. 172 (3) CP, a fost audiată la Curtea de Apel, având doar vârsta de 4 ani, fiind rugată să povestească despre abuzul sexual. Agresorul se afla în sala de judecată, în moment ce victima făcea declarații. În 7 cauze penale, copii au fost audiați în absența inculpaților. În 2 din cauze penale, audierea în absența inculpatului a avut loc la demersul avocatului părților vătămate. În 5 cauze penale, instanța de judecată a înlăturat inculpații la demersul procurorului. Mai jos (Grafic №6) este reprezentată statistica audierilor copiilor victime a infracțiunilor cu caracter sexual pervers în prezența versus absența inculpaților.

Graficul nr. 6. Numărul cazurilor VASP audiate în prezența, absența inculpatului. Total cazuri incluse în analiză – 11.

Sumarizând constatările, se confirmă că există o abordare diferențiată a cazurilor de trafic a copiilor și a copiilor victime a violurilor și acțiunilor sexuale perverse. Transformând datele brute în procente reiese că VTC în proporție de 60% sunt audiate în prezența inculpaților, iar copiii victime a VASP sunt confrunțați cu abuzatorii semnificativ mai rar, în proporție de 37%. Raportul este invers când vine vorba de respectarea dreptului copiilor de a nu fi supuși revictimizării. Judecătorii au dat dovadă de sensibilitate în proporție de 63% în cazul copiilor victime a VASP și doar în cazul a 33% acest drept a fost garantat pe dosare de trafic de copii.

Dacă este să prezentăm imaginea generală, din perspectiva audierii copiilor victime martori a abuzurilor și traficului de copii, situația se prezintă în felul următor: 50% dintre copiii victime au fost audiați în prezența inculpatului și 50% au fost audiați în absența inculpatului (Grafic №7). Majoritatea celor audiați în prezența inculpatului sunt copiii victime a traficului.

Graficul nr. 7. Raportul copiilor audiați în prezența versus absența inculpaților. Număr total de cauze 26

În acest context amintim că prezența abuzatorului în momentul audierii deja este o ancoră pentru activarea emoțiilor trăite de către copil în situațiile de abuz/exploatare sexuală. Cu cât circumstanțele abuzului au fost mai traumatizante cu atât mai intense vor fi trăirile copilului în momentul confruntării cu abuzatorul și va fi mai dificil de a reactualiza din memorie detaliile abuzurilor.

Considerăm necesar de a introduce în legea procesual penală noțiunea de revictimizare și a enumerarea situațiile concrete în care aceasta se poate produce.

Conform definițiilor specialiștilor, revictimizarea este „procesul de readucere a subiectului traumatizant în conștiința victimei astfel reactivând trăirile specifice stării de traumă”.

Revictimizarea are loc atunci când (1) victima este pusă în situația de a repovesti în repetate rânduri despre incidentele abuzive, retrăind stările emoționale specifice abuzului și/sau (2) abuzatorul se află în același spațiu, având posibilitatea de a intimida cu privirea victima – aceste circumstanțe au potențialul de a declanșa o serie de amintiri traumatice care consolidează rolul de victimă a copilului. Ambele circumstanțe pot fi percepute de către copil drept situații în care securitatea sa fizică și/sau psihică este periclitată

În lumina cunoștințelor despre efectele audierilor repetate asupra acurateței mărturiilor precum și valoarea retraumatizării pentru interesul suprem al copilului, se pune întrebarea utilității (valorii adăugate) prezenței minorilor pe întreaga durată a desfășurării procesului judiciar, precum și audierea acestora în repetate rânduri la solicitarea apărării.

Dreptul la informare.

Ca rezultat al analizei dosarelor penale pe **trafic de copii**, s-a constatat că în 6 cauze penale, instanța nu a explicat părții vătămate dreptul de a solicita examinarea cauzei penale în absența sa, drepturile și interesele acesteia fiind reprezentate de către reprezentantul legal, precum și de către procuror.

Într-o cauză penală din cele menționate, instanța a respins cererea părții vătămate, înaintată prin intermediul reprezentantului legal, de a permite părții vătămate să nu asiste la toate ședințele de judecată. Drept consecință a obligării părții vătămate de a asista la toate ședințele de judecată, partea vătămată minoră a fost nevoită să apară în fața instanței, dar și a celorlalte părți pe dosar, pe toată durata examinării, durată care cuprinde de la 2 la 3 ani.

În majoritatea cazurilor motivul examinării îndelungate a cauzei în instanța de judecată, a tergiversării cauzei penale l-a constituit neprezentarea părții vătămate minore la ședința de judecată. În 2 din aceste cauze penale, instanța de judecată a petrecut ședința de judecată, audiind martorii, în lipsa părții vătămate, chiar dacă nu a existat cererea părții vătămate și a reprezentantului legal al acesteia de a petrece ședința de judecată în lipsa sa.

În 9 cauze penale, părților vătămate li s-a explicat dreptul de a participa la ședințele de judecată și de a solicita examinarea în absența lor, drept de care părțile vătămate în toate aceste cazuri au făcut uz.

Din cele 11 **cauze penale de abuz sexual**, în 7 cauze penale, partea vătămată a fost nevoită să se prezinte și să asiste la toate ședințele de judecată, inclusiv la etapa de audiere a inculpatului, aflându-se în aceeași sală cu acesta, fiind posibil contactul vizual direct dintre victimă și abuzator. Vârsta părților vătămate pe cauzele penale de viol și acțiuni violente cu caracter pervers în cauzele penale analizate este cuprinsă între vârsta de 6 ani până la 14 ani. Victimele de vârstă școlară au fost nevoite să lipsească de la ore, fiind nevoiți să se prezinte la toate ședințele de judecată, chiar și atunci când ședințele erau amânate din cauza neprezentării participanților la proces.

În concluzie, judecătorii ar fi bine să aibă un rol mai activ în a informa victimele și reprezentanții legali despre drepturile procesuale de care se bucură. Ceea ce ține de dreptul victimei de a asista la ședințele de judecată, ar trebui de atras atenția judecătorilor că acesta este un drept procesual al victimei și nu o obligație. Impunând victima să asiste la fiecare ședință de judecată, judecătorul indirect contribuie la intensificarea traumei victimei și la tergiversarea etapei de reabilitare a victimei.

Prin simpla plasare repetată a copiilor victimă a infracțiunilor cu caracter sexual în același spațiu cu infractorul copilul este pus în situația de a repeta rolul de victimă. Durata de 2-3 ani de examinare a cauzei menține atât rolul de victimă cât și amintirile cu care copilul trebuie să trăiască, amintiri care au valoare traumatizantă pentru personalitatea în devenire. Pe termen lung s-ar putea să se producă desensibilizarea, altfel spus copilul să nu mai retrăiască aceleași emoții, însă această desensibilizare are loc cu prețul normalizării rolului de victimă.

Dreptul la asistență.

Asistarea pe durata procesului de către psiholog/pedagog, reprezentant legal, persoană de încredere și avocat. În 9 cauze penale de **trafic de copii**, părțile vătămate au fost asistate pe toată durata procesului de către psiholog, reprezentant legal și de către avocat. În 1 cauză penală, psihologul a fost prezent doar la ședința în care s-a audiat partea vătămată minoră, la celelalte ședințe chiar dacă victima era prezentă, răspundea la întrebările suplimentare ale participanților la proces, psihologul nu a fost prezent. În 4 cauze penale, partea vătămată nu a fost asistată nici de către psiholog, nici nu a beneficiat de asistența juridică calificată din partea unui avocat. În 1 cauză penală, din motivul că la momentul examinării cauzei, victima a atins majoratul, instanța nu a chemat psihologul să asiste la ședințele de judecată. În 1 din cele 4

cauze penale, în care copilul a fost audiat în instanță în absența psihologului, acesta a schimbat declarațiile în ședința de judecată.

Cifrele menționate mai sus, care vizează participarea copiilor la ședințele de judecată, sunt audierile repetate, un indicator al eficienței/ineficienței sistemului în raport cu interesul suprem al copilului. La fel aceste date relevă necesitatea specificărilor clare în ceea ce privește atribuțiile psihologului. În definirea rolului psihologului este bine de ținut cont de faptul că o dată audiat în condițiile prevăzute de art. 110¹ va dispărea necesitatea implicărilor repetate a specialistului psiholog, astfel sistemul juridic economisind la capitolul resurse umane asociate procesului de judecare a cauzei.

În cazurile de **abuz sexual** asupra minorilor, în toate 11 cauze penale examinate, psihologul sau după caz pedagogul era prezent, nu doar la audierea copilului, dar a asistat pe toată durata procesului. În 1 cauză penală din cele 11, psihologul era unul și același, atât pentru agresor, care era și el minor, cât și pentru copilul abuzat.

În majoritatea cazurilor, s-a observat, atât la cauzele penale de trafic de copii, cât și la cauzele privind infracțiunile sexuale, psihologul prezent la ședințele de judecată are un rol pasiv, fără a se implica în a reformula întrebările sau fără a obiecta față de întrebările acuzatoare, formulate de către participanții la proces. Astfel, într-un caz de trafic de copii, în care partea vătămată de 17 ani a fost implicată în prestarea serviciilor sexuale, instanța a adresat întrebarea părții vătămate: ”de ce te-ai dus să te prostituezi?”. Față de astfel de întrebare, vădit acuzatoare, psihologul nu avut nici o obiecție și nu a solicitat reformularea ei, în așa fel ca întrebarea să nu sune acuzator la adresa victimei.

Dreptul la despăgubire.

În general se constată aplicarea corectă de către instanțele de judecată, a normelor dreptului material și încadrarea juridică corectă ale acțiunilor inculpaților învinuiți de comiterea infracțiunilor de **trafic de copii**. Sentințele de condamnare, în mare parte se datorează și respectării drepturilor procesuale ale victimelor minore, cât și abordării corecte ale acestora.

Statistica ne demonstrează că din 15 cauze penale, în 2 cauze penale, au fost emise Sentințe de achitare. Motivul achitării inculpaților au constituit schimbarea declarațiilor părților vătămate. Părțile vătămate au schimbat declarațiile, ca rezultat al mai multor factori: (a) audierile multiple/ repetate, (b) audierea în ședința de judecată în prezența inculpaților, (c) audierea părților vătămate în lipsa psihologului sau a unei persoane de încredere care să îi asiste pe durata procesului de judecată.

În 6 cauze penale, în care părțile vătămate au fost asistate de către avocați au fost înaintate acțiuni civile, instanța emițând sentință de condamnare prin care a admis parțial acțiunile civile. În 9 cauze penale, părțile vătămate nu au înaintat acțiuni civile, prin intermediul reprezentanților legali și nici procurorul nu a înaintat acțiune civilă, din numele părții vătămate minore.

În niciun caz analizat, instanța nu a explicat părții vătămate și reprezentantului acestuia dreptul de a înainta acțiune civilă și a cere despăgubiri morale și materiale.

Din cele 11 cauze penale pe **infracțiuni sexuale** analizate, în 10 cauze penale instanța a emis Sentințe de condamnare în temeiul articolelor pentru care au fost puși sub acuzație inculpații și doar în 1 cauză penală, instanța de fond a condamnat inculpatul în baza art. 172 alin.(3) Cp, iar Curtea de Apel a recalificat acțiunile inculpatului în baza art. 175 Cp și îl condamnă la 3 ani cu suspendarea executării pedepsei.

În 10 cauze penale nu a fost înaintată acțiune civilă din partea reprezentanților legali sau a procurorului. În 1 cauză penală din aceste 10, instanța a întrebat partea vătămată dacă nu are pretenții de ordin moral față de inculpat, în celelalte cazuri nu i s-a explicat copilului dreptul de cere să fie despăgubit.

În 1 cauză penală a fost înaintată acțiunea civilă, dar instanța a lăsat fără soluționare acțiunea civilă.

Dreptul de a fi protejat ca martor

Din 15 cauze penale de **trafic de copii**, în doar un singur caz instanța a emis Încheiere prin care a ordonat procurorului să aplice măsuri de protecție părții vătămate. În 5 cauze penale, inculpații erau cercetați la libertate, existând temeieri obiective de a considera că aceștia prezintă pericol real pentru viața sau influențarea victimelor traficului. În 3 din aceste 5 cauze, copii și-au schimbat declarațiile în instanță, în 2 cauze penale din cauza că victimele și-au schimbat declarațiile, au fost pronunțate Sentințe de achitare. Astfel, din cauză că nu s-a asigurat integritatea fizică dar și psihică a victimelor, traficanții au scăpat de răspunderea penală.

În nici o cauză penală pe **infrațiuni sexuale** nu s-au întreprins măsuri de a aplica măsuri de protecție victimelor, chiar dacă în 1 cauză penală agresorul era tatăl vitreg, care nu se afla în stare de arest preventiv. În 2 cauze penale, victimele au schimbat declarațiile în instanță. În o cauză penală, inculpații au fost achitați din cauza schimbării declarațiilor. Constatăm că încălcarea unui drept fundamental al victimei atrage consecințe grave, în situația descrisă – impunitatea persoanelor care comit infrațiuni.

Iată de ce, este important ca înainte, în timpul și după încheierea procedurii penale, să se ia toate măsurile necesare și posibile pentru a apăra victima de intimidare, de amenințarea cu represalii sau de represalii din partea făptașului sau a făptașilor. Dacă se impune, aceeași protecție aceasta trebuie acordată familiei și prietenilor victimei.

Aducerea forțată a părții vătămate în instanța de judecată.

În 4 cauze penale de **trafic de copii** se dispune prin Încheiere aducerea forțată a părții vătămate la ședința de judecată. În 2 cauze penale la etapa examinării cauzei în fond se emite Încheiere despre aducerea forțată, în 2 cauze penale la examinarea cauzei în apel. Astfel de Încheieri sunt emise, chiar dacă unul din drepturile procesuale ale victimelor infrațiunii de trafic de copii, este dreptul de a refuza să se prezinte în instanță.

În cadrul examinării dosarelor de **abuz sexual** nu au fost emise încheieri de aducere forțată a victimelor.

Concluzii

Dacă este să ne referim la respectarea drepturilor copiilor victime /martori pe durata examinării cauzei în instanța de judecată, constatăm unele lacune în implementarea în practică ale acestora, dar și lacune în legislația națională. Înlăturarea acestor lacune ar contribui esențial la realizarea eficientă a drepturilor copiilor – victime, în practică.

Deși, în momentul de față, legea națională, în special Legea 241/2005³, conține prevederi ample referitoare la drepturile victimelor, mai există încă dificultăți. Printre acestea se numără (1) lipsa avocatului desemnat din oficiu și a psihologului, (2) lipsa de încredere a victimelor în justiția penală, (3) mentalitatea larg răspândită în ceea ce privește responsabilitatea personală a copiilor pentru faptul că sunt implicați în trafic (în special dacă este vorba de implicarea copiilor în prostituție, cu vârsta de 16 – 17 ani), (4) nevoia de o mai bună gestionare a dosarului și de comunicare între toate părțile implicate, de mai mult respect și înțelegere între diversele organe de ordine și autorități judiciare, (5) lipsa unor instalații tehnice corespunzătoare audierii copiilor în spații prietenoase, (6) necesitatea de a interoga victimele în mod repetat, (7) durata procesului penal și nevoia de a asigura condiții ca toate procesele de trafic de copii să se desfășoare cu ușile închise.

Constatăm că judecătorii care examinează cauzele penale cu privire la infracțiunile de trafic de copii și infracțiuni sexuale este bine să ia în considerare examinarea acestor cauze în ședințe închise. Profesiștii care lucrează cu aceste tipuri de cauze, care posedă informații cu privire la datele personale ale victimelor, este bine să fie conștienți de obligația care o au cu privire la păstrarea confidențialității datelor despre viața privată a victimelor, pentru a nu admite prejudicierea și încălcarea vieții private a persoanei.

De asemenea, justițiabilii trebuie să țină cont de faptul că copii victime ale infracțiunilor de trafic de copii și infracțiuni sexuale sunt copii care fac față consecințelor unor experiențe traumatizante, iar procesul penal prin demersul său, în formatul actual, supune copiii victime retraumatizării. Pentru diminuarea impactului traumatizant pe care procesul penal îl poate avea asupra bunăstării victimelor recomandăm instruirea judecătorilor, procurorilor cu privire la modalitățile de audiere a copiilor victime/martori, impactul mărturiilor multiple asupra acurateței audierii precum și bunăstării victimei - martor, confruntării cu abuzatorii în sălile de judecată, dar și pentru a nu admite lezarea demnității copiilor prin formularea întrebărilor acuzatoare la adresa lor.

Copilul victimă, care a fost de acord să fie cooperant cu organele de drept, contribuind în acest fel, realizării de către organele statului ale rolului de combatere a infracționalității, trebuie să aibă încredere în eficiența sistemului de justiție. Aceasta se poate realiza prin asigurarea copilului cu o justiție prietenoasă și suportivă lui și nu vice-versa, o justiție care îi va acutiza trauma prezentă ca rezultat al procedurilor.

Judecătorii, procurorii și polițiștii pot avea un rol însemnat pentru victimă. Sprijinul lor încurajează victima, ceea ce duce la o mai bună urmărire penală a infractorilor. O victimă informată, căreia i s-au asigurat toate drepturile va fi mai cooperantă și va avea încredere în justiție. Iar încrederea în justiție este un factor determinant al unui stat de drept.

Cu referire la dreptul copiilor victime la despăgubiri, considerăm că realizarea acestui drept este irealizabil în situația în care copilul victimă nu are asigurat dreptul la asistența gratuită din partea unui avocat calificat. În acest sens, considerăm necesar a instrui avocați în asistența copiilor victime ale infracțiunilor de trafic de copii. O altă problemă, care a fost evidențiată este lipsa fondului de stat pentru despăgubirea victimelor, adică alocarea în bugetul de stat a mijloacelor bănești pentru despăgubirea victimelor.

Sistemul de protecție ale victimelor martori este necesar de revizuit. Din practica de lucru pe aceste tipuri de dosare, aplicarea în practică ale măsurilor de protecție este greu de realizat, deoarece sunt impuse

³ Legea privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, nr. 241 din 20.10.2005, M.O. 164-167.

condiții stricte, cum ar fi: dovada existenței pericolului eminent și real pentru victimă. Aceste condiții este dificil de realizat în circumstanțele când în cazul copiilor victime ale acestor infracțiuni, de obicei este vorba de pericol de intimidare și amenințare, nu aplicarea forței fizice. În asemenea cazuri, însă trebuie de atras atenția judecătorilor și procurorilor că victimele urmează a fi audiate în condiții speciale, excluzând posibilitatea ca infractorul să se întâlnească cu victima, pentru a nu admite intimidarea copilului. Considerăm că în condițiile când victima este audiată în condițiile speciale dispare necesitatea apariției repetate a acesteia în instanța de judecată, pentru a face repetat declarații.

În rezultatul cercetării, am constatat necesitatea modificării legislației procesual penale în vederea stabilirii drepturilor și obligațiilor psihologului care asistă copilul la audierea acestuia. Urmează de determinat rolul psihologului, pentru a-i oferi posibilitatea ocupării unei poziții active în proces și nu un simplu observator în timpul acțiunii de audiere a copilului victimă/martor.

De asemenea, considerăm necesar în a prevedea în lege situațiile care duc la revictimizarea copiilor victime.

Recomandări

În scopul asigurării respectării angajamentelor internaționale privind respectarea drepturilor copiilor victime, se formulează următoarele concluzii și propuneri:

1) judecarea cauzelor penale privind infracțiunea de trafic de copii să se efectueze de către completul specializat pentru minori și familie. Interesului superior al copilului și familiei trebuie să i se subordoneze orice activitate reglementată de norme în domeniul respectării și promovării drepturilor omului;

2) la judecarea unor astfel de cauze penale, să fie desemnate pentru participare în calitate de procuror și avocat persoane calificate, cu un stagiu profesional nu mai mic de 5 ani. În condițiile guvernării principiului contradictorialității în procesul penal, aceste persoane, care reprezintă partea acuzării și partea apărării, trebuie să-și exercite atribuțiile în mod competent și onest, având un rol activ la soluționarea cauzei, în vederea aflării adevărului și respectării dispozițiilor legale;

3) la judecarea cauzelor penale respective, victimei să i se ofere, în mod obligatoriu, asistență juridică garantată de stat, pentru ca ea să aibă posibilitate reală să-și exercite drepturile în cadrul procesului penal și să-și susțină eficient cererile și pretențiile civile față de inculpat;

4) la judecarea acestei categorii de cauze penale, să se apeleze mai frecvent, pentru a fi audiate în cadrul procesului penal, la persoane care nu au interes direct în soluționarea cauzei, respectiv: experți, psihologi, consilieri de reintegrare socială, în vederea evaluării psihosociale a inculpaților, precum și determinării impactului psihologic al infracțiunii asupra victimei.

Totodată, urmează să se ia în considerație că victimelor minore le sunt caracteristice sugestibilitatea și emotivitatea, care îi face să se simtă inconfortabil în ambianța sălilor de judecată, astfel încât prezența persoanelor menționate, în special a consilierilor, le conferă un sentiment de siguranță, ceea ce favorizează cooperarea și comunicarea mai facilă cu organele judiciare. Susținerea psihologică este deosebit de importantă pentru victimă, având în vedere că ea deține informații utile, necesare stabilirii situației de fapt și identificării rețelei de traficanți;

5) la judecarea unor asemenea cauze penale, ședințele de judecată să fie închise. Această derogare de la principiul publicității este dictată de faptul că, în cazul infracțiunilor respective, publicitatea ar putea dăuna intereselor victimelor, moralei sau vieții intime a acestora, prin relevarea unor aspecte, asupra cărora legiuitorul le conferă latitudinea de a hotărî dacă doresc sau nu, să le facă publice.

Astfel, atunci când victima prezintă probe referitoare la experiențe rușinoase sau traumatizante, cum ar fi violul, abuzul sexual și exploatarea sexuală, publicul trebuie să fie exclus de la ședința instanței. În pofida dreptului inculpatului la apărare, întrebările care nu se referă la elementele infracțiunii, care în mod clar sunt îndreptate spre a insulta și umili victima nu este bine să se admită.

În același timp, se va ține cont că, în ședință publică, victimele se confruntă cu stări emotive deosebit de puternice, generate de asistarea altor persoane în ședința de judecată, care pot afecta fidelitatea relatărilor lor;

6) la judecarea acestei categorii de cauze penale, se impune, în esență, instituirea unor reguli procedurale specifice cercetării martorilor, victimelor traficului de copii, care vizează protejarea intimității și identității lor, prin oferirea confidențialității pe parcursul procesului penal, în scopul oferirii posibilității de a da declarații obiective;

7) la judecarea cauzelor penale respective, este obligatoriu de a examina chestiunea privind aplicarea măsurii de protecție. Instanța de judecată urmează să constate dacă există temeiuri suficiente de a considera că partea vătămată, victima, martorul sau alte persoane participante la proces, precum și membrii familiei acestora ori rudele apropiate, pot fi sau sunt amenințate cu moartea, cu aplicarea violenței, cu deteriorarea sau distrugerea bunurilor ori cu alte acte ilegale. Dacă se constată asemenea

temeiuri, instanța este obligată să ia măsurile prevăzute de legislație, pentru ocrotirea vieții, sănătății, onoarei, demnității și bunurilor acestor persoane, precum și pentru identificarea vinovaților și tragerea lor la răspundere.

8) Se recomandă adoptarea unor măsuri pentru încurajarea și asistarea victimelor, pentru ca acestea să denunțe faptele la care au fost supuse și să intervină ca victime/martori. Trebuie acționat astfel încât sistemul de justiție penală să reacționeze prin punerea în aplicare a unui „tratament echitabil” față de victime.

9) Modificării legislației procesual penale în vederea stabilirii drepturilor și obligațiilor psihologului care asistă copilul la audiere.